

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivana Nedělková

**Proces adaptace hyperaktivního dítěte na prostředí mateřské
školy**

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Klára Eliášková, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2023

BACHELOR THESIS

Ivana Nedělková

**The process of adapting a hyperactive child to the kindergarten
environment**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Klára Eliášková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 26.8. 2023

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce PhDr. Kláře Eliáškové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné postřehy a připomínky.

Anotace

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů. Věnuje se období předškolního věku, výchově dítěte s ADHD, rodinnému prostředí, předškolnímu vzdělávání. Také se zabývá syndromem ADHD, jeho příčinami a diagnostikou. Analytická část je zaměřena na proces adaptace dítěte v ADHD v mateřské škole. Jsou tam popsány pohledy tří respondentů, se kterými byl proveden strukturovaný rozhovor, strukturované a přímé pozorování dítěte s ADHD.

Klíčová slova

Adaptace, ADHD, dítě s ADHD, domácí prostředí, mateřská škola, projevy ADHD, předškolní věk, syndrom ADHD, výchova

Annotation

The bachelor's thesis is divided into a theoretical and an analytical part. The theoretical part is focused on the definition of basic terms. It deals with the period of preschool age, raising a child with ADHD, family environment, on the adaptation process of a child with ADHD in kindergarten. The thesis also deals with the ADHD syndrome, its causes and diagnosis. The analytical part is focused on the adaptation process of a child with ADHD in kindergarten. There are described the views of three respondents with whom a structured interview, structured and direct observation of a child with ADHD was conducted.

Keywords

Adaptation, ADHD, child with ADHD, home environment, kindergarten, manifestations of ADHD, preschool age, ADHD syndrome, education

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	12
1.1 Vliv výchovy na dítě předškolního věku v rodinném prostředí.....	13
1.2 Předškolní vzdělávání.....	14
1.3 Adaptace dítěte na prostředí mateřské školy.....	15
2 SYNDROM ADHD (POJEM, DEFINICE, CHARAKTERISTIKA)	16
2.1 Příčiny vzniku ADHD	18
2.1.1 Diagnostika.....	19
2.2 Dítě s ADHD v mateřské škole.....	21
2.2.1 Všeobecné zásady výchovy dítěte s ADHD	22
2.2.2 Možnosti ovlivňování projevů ADHD.....	23
2.3 Proces adaptace dítěte s ADHD v mateřské školy.....	24
2.4 Pedagogický přístup k dítěti s ADHD v mateřské škole	26
2.4.1 Role asistenta pedagoga v rámci předškolního vzdělávání dětí s ADHD v mateřské škole.....	30
2.4.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	31
ANALYTICKÁ ČÁST	33
3 CÍLE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
3.1 Sběrný vzorek.....	33
3.2 Metodika, sběr dat.....	35
3.3 Výzkumné šetření, analýza, vyhodnocení.....	37
3.3.1 Návrhy a doporučení pro praxi.....	47
ZÁVĚR	49

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	52
SEZNAM ZKRATEK.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	51

ÚVOD

V naší společnosti narůstá v posledních desetiletích počet hyperaktivních dětí. ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), tj. porucha pozornosti s hyperaktivitou, může být u dítěte vnímána okolím nesprávně. Na tyto děti je pohlíženo v mnoha případech jako na nevychované, rozpustilé, značně nepozorné. Největší problém však představuje impulzivita. Dítě má snahu každý svůj nápad bez rozmyslu a s nadšením sobě vlastním realizovat. Je proto velmi důležitá informovanost široké veřejnosti o hyperaktivitě, o jejich příčinách a projevech. Je důležitá včasná diagnostika, aby byl vůči hyperaktivnímu dítěti zvolen správný přístup a byly použity vhodné metody.

Mnoho z nás se s hyperaktivními lidmi setkává v každodenním životě. V naší společnosti existuje ještě mnoho předsudků a mýtů o jedincích s ADHD a je otázkou, zda je dostatečná informovanost o ADHD, a to jak v odborné společnosti (např. pedagogové, učitelé), tak v širší společnosti (např. rodiče, blízcí dítěte s ADHD a další).

Děti s ADHD jsou nepozorné, nesoustředěné, neovládají své emoce, neovládají stres a potřebují specifický přístup ze strany rodičů, blízkých, ale také pedagogů, a to v rámci předškolního i školního vzdělávání. Tyto děti mají často problémy v kolektivu vrstevníků z hlediska prospěchu, což je zapříčiněno ADHD. Vhodným přístupem a výchovou jak rodičů v domácím prostředí, tak v předškolním a později ve školním prostředí, je možné těmto dětem výrazně usnadnit adaptaci na nové prostředí, na jejich bezproblémové zapojení se do kolektivu vrstevníků a docílit tak dobrých výsledků s přípravou na jejich budoucí život bez větších stresových situací.

Cílem bakalářské práce je v rámci zpracování teoretické části objasnění základních pojmů k danému tématu (dítě předškolního věku, vliv výchovy, adaptace dítěte v mateřské škole), dále poskytnout jim alespoň základní informace o ADHD (příčiny, projevy, diagnostika, dítě s ADHD v prostředí mateřské školy), a to vše včetně procesu adaptace dítěte s ADHD na předškolní vzdělávání a v přístupu pedagogů k němu, integrace dítěte s ADHD mezi ostatní děti. Pozornost bude věnována také všeobecným zásadám výchovy dítěte s ADHD a Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání.

Analytická část práce je zaměřena na proces adaptace dítěte s ADHD v mateřské škole, a to z pohledu tří respondentů, učitelek mateřské školy, se kterými byl proveden strukturovaný

rozhovor. Dále bylo provedeno přímé pozorování dětí s ADHD v mateřské škole v úrovni fyzické, mentální i psychické a sociální. Cílem této části práce je přiblížit proces adaptace, upozornit na některá úskalí, ke kterým může v mateřské škole při práci s dětmi s ADHD docházet, a navrhnout doporučení využitelné pro praxi. Velmi důležitým aspektem v procesu adaptace dítěte s touto poruchou je důsledná spolupráce pedagogů v mateřské škole a rodičů daného dítěte.

Informace budou čerpány metodou rešerše dostupných odborných literárních a dalších relevantních zdrojů vztahujících se k danému tématu. Ze získaných poznatků v rámci zpracování teoretické části a z výsledků analytické části bakalářské práce bude vypracován závěr.

Předškolní vzdělávání je pro děti velmi důležité pro další sociální vývoj a formuje i značnou měrou jejich osobnost. Děti s ADHD potřebují specifický přístup s ohledem na tuto poruchu (syndrom) a to jak ze strany rodičů v rodinném prostředí, tak i v mateřské škole ze strany pedagogů. Jedná se o děti ve věku od tří do šesti či sedmi let věku, které se připravují v mateřské škole na další vzdělávání a duševní i sociální rozvoj na škole základní.

U dětí s ADHD se vyskytují menší či větší problémy ve styku s okolím. Tyto se dále projevují např. jejich nadměrnou aktivitou, nadměrnou impulzivitou, pro okolí často nepřiměřenými reakcemi na různé situace či podněty z okolí. Snaží se své nápady za každou cenu uskutečnit. Důležitý je ze strany vychovatelů především citlivý přístup, určitý stupeň tolerance, empatie, pochopení a porozumění. Zdravý vývoj dětí v předškolním věku je velmi důležitý z hlediska rozvoje jejich dovedností a schopností či znalostí, z hlediska jejich socializace, stejně jako oblast předškolního vzdělávání, adaptace na nové prostředí, na vrstevníky, na autority a pozitivní vztah k přijímání informací.

Každé dítě je jedinečnou osobností. Ke svému zdravému vývoji a rozvoji potřebuje podnětné a harmonické rodinné prostředí, odpovídající výchovu, a to se hlavně v neposlední řadě týká zejména dětí s ADHD. Každý tento jedinec vnímá a prožívá jinak nastalé změny, např. nástup do mateřské školy, kde se dostává do kolektivu svých vrstevníků, musí se nutně adaptovat na nové prostředí, na lidi kolem sebe, na zcela jiný denní režim, než na jaký je navyklé z domova. Některé děti zvládají adaptační proces bez problémů, jiným trvá déle, než si na vše zvyknou, a to především je patrné u dětí s ADHD. Každé dítě má jiné potřeby, je nutné hledat vhodný pedagogický přístup a metody z hlediska předškolního vzdělávání. O každé dítě je nutné

všestranně pečovat, věnovat se mu přímo, a to v rozsahu jeho individuálních možností, schopností a dovedností, přiměřeně však jeho věku, zralosti, vyspělosti.

Teoretická část

Teoretická část práce je zaměřena na vymezení základních pojmů k danému tématu. Nejprve se věnuje období předškolního věku, výchově dítěte s ADHD v rodinném prostředí, předškolního vzdělávání, adaptace dítěte s ADHD na prostředí mateřské školy v rámci předškolního vzdělávání a socializace. Dále se již věnuje syndromu ADHD, jeho symptomům, příčinám, diagnostice a dalším aspektům z hlediska procesu adaptace hyperaktivního dítěte na prostředí mateřské školy a s tím související témata či pojmy.

1 Dítě předškolního věku

Předškolní období je vývojovou etapou v životě dítěte, která souvisí s jeho nástupem do mateřské školy z dosavadního celodenního rodinného prostředí. U dítěte dochází od narození k mnoha změnám po stránce fyzické i psychické (změna tělesné stavby, vývoj cévního a nervového systému, výměna mléčného chrupu za chrup trvalý a další) (Labusová, 2014).

Toto období dítěte je klíčové také z hlediska jeho socializace, kdy se nejedná pouze o přípravu dítěte na vstup do základní školy, ale dítě je připravováno na budoucí život, na dospělost. I přesto, že je v předškolním období klíčovým prostředím pro dítě stále jeho užší rodina, dítě se dostává do kolektivu ostatních dětí, svých vrstevníků. Začíná se zajímat o druhé, vyhledává společnost ostatních, je schopno spolupráce, hraje si, komunikuje, soutěží apod. Vrstevnická skupina je pro každé dítě velmi důležitá, v mateřské škole je na dítě působeno ze strany pedagogů také již výchovným způsobem (Plecerová, 2013).

Předškolní věk dítěte zahrnuje období od tří do šesti (sedmi) let věku, tedy do jeho nástupu na základní školu. Někteří odborníci uvádějí jako školní věk období mezi čtvrtým až šestým rokem věku dítěte, obecně je toto období charakterizováno rozvojem dítěte ve všech klíčových oblastech. Cílem současné předškolní pedagogiky je vytváření optimálních podmínek k aktivnímu růstu dítěte, k učení, dále je to podpora v jeho celkovém vývoji, a to jak po stránce psychické, fyzické, kognitivní, sociální i emocionální (Bytešnicková, 2012, s. 7).

Předškolní věk je obdobím, kdy si dítě hraje, poznává samo sebe, okolní svět s jeho kladnými i zápornými projevy a vlivy. Jedná se o období bezstarostné. Toto se postupně zkracuje a

rozvíjí po nástupu dítěte do předškolního vzdělávání, kdy se dítě musí adaptovat na dané prostředí mateřské školy, na předem daná a určitá pravidla a řád, kterými se musí všichni řídit.

1.1 Vliv výchovy na dítě předškolního věku v rodinném prostředí

Děti by měly být připravovány na předškolní vzdělávání v rodině svými rodiči, kteří by měli u nich rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, ale také toleranci a pochopení. Rodiče jsou těmi, od kterých děti přebírají vzory pro své chování, jednání. Děti potřebují k harmonickému rozvoji podnětné a fungující rodinné prostředí, pochopení, lásku a porozumění, ale také stanovená pravidla. Nejen dítě, ale také rodiče se vyrovnávají se změnami spojenými s nástupem dítěte do jiného prostředí - mateřské školy, což je nutná a potřebná příprava dítěte na základní školu (Koťátková, 2014, s. 15).

Výchova dítěte v rodině je základem pro jeho budoucí život a uplatnění. Je tedy nutné, aby rodiče zvolili pro své dítě vhodný typ výchovy. Každé dítě je jedinečnou osobností, na každé platí jiné výchovné prostředky a metody. Zejména u dětí s ADHD je nutné věnovat výchově v rodinném prostředí zvýšenou pozornost a později spolupracovat v rámci předškolního vzdělávání s učiteli v mateřské škole, popř. s odborníky, aby bylo předcházeno případným problémům, které mohou v různých situacích u dítěte s ADHD v mateřské škole v předškolním vzdělávání nastat (Koťátková, 2014, s. 15).

Jsou různé typy mateřských škol. Rodiče musí přemýšlet, jakou mateřskou školu zvolit, a to zejména u dětí s nutnými speciálními výchovnými potřebami, tj. u dětí s ADHD. Je nutné dítě na mateřskou školu připravit, a to i z hlediska jeho adaptace na nové prostředí. Nevhodná výchova může negativním způsobem ovlivnit rozvíjející se lidskou osobnost dítěte. Děti jsou s rodinou a s rodinným prostředím úzce spjaty, považují toto prostředí za důvěrné a bezpečné. Děti předškolního věku vrůstají do rodiny a stávají se vědomě jejími členy, objevují postupně svět kolem sebe, realizují se, zjišťují své pohybové schopnosti, schopnost vyjádřit se atd. (Koťátková, 2014, s. 54).

Probíhá proces sociálního učení, kdy nemusí být vždy uvědomování a vymezování vlastní identity u dítěte jednoduché a bezproblémové. Děti se učí v rodině také ženským a mužským rolím po vzoru svých rodičů. Dítě v předškolním věku vyhledává své vrstevníky, navazuje

dětská přátelství, je pro něj stále významná hra. Mateřská škola je pro vyžívání dítěte dobrou šancí. Děti jsou soutěživé, hravé, vnímavé, ale také zranitelné. Objevují se také např. negativní vlastnosti jako je závist, žárlivost a další negativní jevy, které lze však správnou výchovou v rodině, a později v mateřské škole, eliminovat či usměrnit. U dětí se objevují v předškolním věku první zájmy, ale také např. stud, obavy apod. (Koťátková, 2014, s. 77).

Rodina má na zdravý vývoj dítěte velký vliv, měla by být funkční, dítě by se v ní mělo cítit v bezpečí, milované a uznávané. Ne všechny děti však vyrůstají v podnětném a harmonickém prostředí, a to také i děti s ADHD.

1.2 Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání probíhá v rámci mateřských škol. Jedná se o přípravu na další vzdělávání na základní škole. V mateřské škole uplatňují pedagogové různé přístupy, např. nedirektivní přístup, který upřednostňuje:

- akceptaci,
- empatii,
- autenticitu,
- aktivní naslouchání a v neposlední řadě se jedná o
- vytváření pozitivního školního klimatu (Koťátková, 2014, s. 108).

Každá mateřská škola si připravuje a realizuje vlastní vzdělávací program, kdy jsou plněny výchovně vzdělávací cíle dle pokynů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR). Respektovanou potřebou i metodou je v předškolním vzdělávání hra, ale také navozené pocity pohody, dále osobní tvořivost, poznávání, péče o sebe i druhé a další. Vstup do mateřské školy je iniciačním krokem, který je chápán jako „*přijetí do společenství a překonávání překážek s tím spojených*“. Jedná se o rozvíjení osobnosti dítěte předškolního věku, o rozvoj jeho schopností a dovedností (Koťátková, 2014, s. 72, s. 108).

Předškolní vzdělávání sehrává v životě dítěte a jeho vývoji a rozvoji zásadní roli. Přípravuje dítě na další základní vzdělávání, a tím i na budoucí život.

1.3 Adaptace dítěte na prostředí mateřské školy

V prostředí mateřské školy je nutné dětem:

- zprostředkovat zásady prosociálního jednání,
- dovést je k vědomému prožívání v kontaktu s ostatními lidmi, kdy jsou využívány např. techniky k seberegulaci chování, ale také hry, techniky k rozvoji sociálních dovedností pro děti předškolního věku a další. Je nutné
- minimalizovat nevhodné chování v tomto období,
- začlenit všechny děti do kolektivu v mateřské škole, a to i děti s ADHD (Michalová, Kratochvílová, 2022, s. 7).

Děti jsou ke svému okolí velmi vnímavé, rády se učí novým věcem, poznávají nové kamarády, pro mnohé z nich však nemusí probíhat adaptační proces v mateřské škole bez problémů. Některé děti jsou ostýchavé, plaché, jiné živé, zvědavé. Nejen dítě s ADHD má problémy s adaptačním procesem na nové prostředí, stává se to u mnoha ostatních dětí, pro které je vstup do mateřské školy mnohdy negativním zážitkem. Je na učitelích v mateřské škole, jaký mají přístup k dětem, jak je dokážou zaujmout, zpříjemnit jim první chvíle s adaptačním procesem na nové prostředí mateřské školy, na ostatní děti i na ně samotné. Děti je nutné vést také k postupnému zlepšování v kognitivně emočním porozumění samo sobě (sebekontrola, řešení sociálních situací) (Michalová, Kratochvílová, 2022, s. 7-8).

Pravidla v mateřské škole by měla být vnímána jako součást fungování jedince ve skupině podporující vzájemné soužití s ostatními. Pravidla by měla být v mateřské škole stanovena tak, aby je děti chápaly, a to s přihlédnutím k vývojovým specifikům předškolního věku. Adaptační proces by měl probíhat nenásilnou formou, kdy u dětí s ADHD může být tento proces regulován omezením doby výuky v mateřské škole, přidělením asistenta pedagoga danému jedinci apod. Je nutná empatie, tolerance, pochopení (Michalová, Kratochvílová, 2022, s. 9).

Každé dítě reaguje mnohdy na změny prostředí a okolí odlišným způsobem. Nástup do předškolního vzdělávání je změnou, a to velmi významnou. Dítěti, a potažmo celé rodině, se mění každodenní režim. Ne každé dítě tyto změny vítá pozitivním způsobem.

2 Syndrom ADHD (pojem, definice, charakteristika)

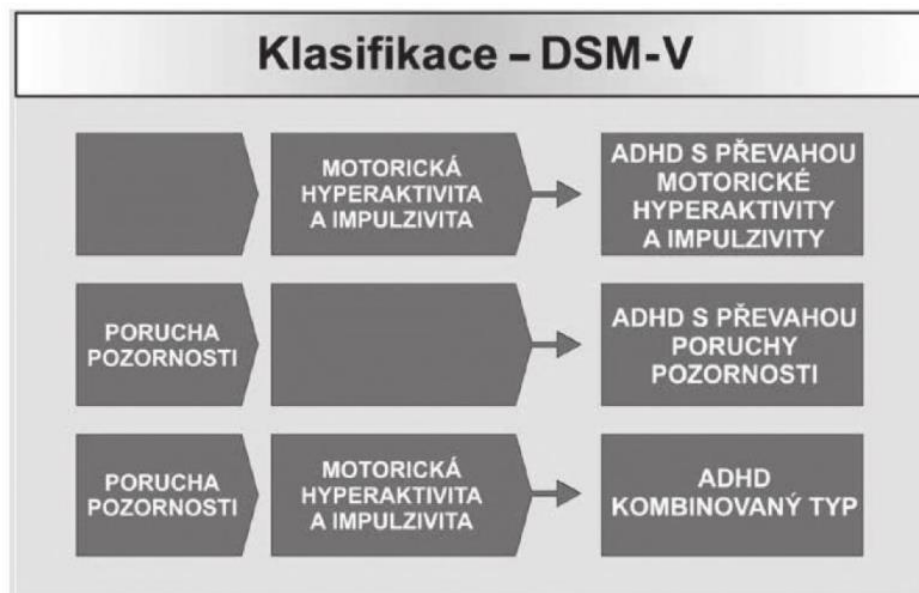
Terminologie ADHD má svůj vývoj a doznala mnoha změn (dříve např. LDE – lehká dětská encefalopatie či LMD – lehká mozková dysfunkce). Mezinárodní klasifikace nemocí Světové zdravotnické organizace (viz obrázek 1) užívá termín hyperkinetická porucha a její subtypy:

- porucha pozornosti, aktivity a
- hyperkinetická porucha chování, kdy porucha aktivity a pozornosti je doplněna poruchou chování dítěte, např. agresí (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 9).

V české terminologii je pro ADHD užíváno označení:

- syndrom deficitu pozornosti spojený s hyperaktivitou (ADHD) anebo
- syndrom deficitu pozornosti bez přítomnosti hyperaktivity (ADD). Lze se setkat také s termínem
- perkinetický syndrom, který je však užíván pro závažnější příznaky ADHD (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 9).

Obrázek 1: Klasifikace ADHD

Zdroj: JUCOVIČOVÁ, ŽÁČKOVÁ, 2015, s. 14.

Mezi symptomy ADHD náleží např.:

- neklidné pohrávání si s rukama,
- bezúčelné pohyby nohou,
- potíže s klidným sezením,
- ve hrách se objevují potíže s čekáním,
- časté předbíhání,
- nadměrné povídání,
- časté ztracení věcí,
- zapojování se do fyzicky nebezpečných činností bez úvahy o následcích (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 14).

ADHD se začíná projevovat nejvýrazněji před sedmým rokem věku dítěte. Dle kritérií závažnosti ADHD se jedná o:

- mírný typ (málo symptomů, kolísavá koncentrace pozornosti apod.),
- střední typ (neklid, nesoustředěnost, emoční nestabilita, snížená sebekontrola aj.) a
- vážný typ této poruchy (nadmíra symptomů, sklon k rizikovému chování, obtíže s integrací, nedostatek sebekontroly, sebeovládání apod.) (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 14-15).

Veškeré příznaky ADHD jsou dlouhodobého rázu, jsou chronické a zřetelné již v raném vývojovém stádiu. Projevují se zejména v okamžicích náročných na udržení pozornosti, na kontrolu pohybů a tlumení impulzů. Jsou proto zřetelné především při nástupu do mateřské školy a později do školy základní. Často tak jako první upozorní na podezření na ADHD u daného dítěte pedagog v mateřské škole (Rief, 2010, s. 10).

Syndrom ADHD je vrozený neuro-vývojový syndrom, kdy dochází k oslabení a narušení funkcí v oblasti mozku, které souvisejí s tzv. exekutivními funkcemi. Jedná se o funkce z hlediska udržení pozornosti, sebeovládání a plánování. Jde tedy bezpochyby o vrozený syndrom, který není „nakažlivý“, a neovlivní jej ani výchova ze strany rodičů, jak je někdy možné se mylně domnívat (Jucovičová, Žáčková, 2015, s. 23).

O ADHD bylo napsáno několik odborných knih, stejně jako o výchově těchto dětí a přístupu k nim v rámci předškolního vzdělávání. Zdá se však, že informovanost zejména širší veřejnosti o ADHD by mohla být lepší a kompletnější.

2.1 Příčiny vzniku ADHD

Projevy ADHD je možné pozorovat již v kojeneckém věku, kdy dítě často a zdánlivě bez příčiny pláče, je neklidné, podrážděné. V batolecím období se pak dítě stává zvýšeně pohyblivé, vydrží dlouho bez spánku, je neobrané, neohrabané, reaguje neadekvátně na některé podněty. Jsou to především rodiče, kteří by měli své dítě dobře znát a při podezření, že není něco v pořádku, by měli vyhledat odbornou pomoc (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 22-23).

ADHD může být diagnostikováno na jakékoli úrovni intelektu, a to za předpokladu, že pozornost a schopnost sebekontroly jsou s ohledem na vývojovou fázi dítěte nedostatečné. Projevy či symptomy ADHD nejsou na první pohled patrné, rozpoznatelné. Okolí si jich všimne většinou v případě nežádoucích projevů a chování daného jedince. Syndrom ADHD je však charakteristický mnoha dalšími projevy, které jsou ovlivněny např.:

- denní dobou,
- věkem daného jedince,
- sociálním prostředím, ve kterém vyrůstá a je vychováván a v neposlední řadě také
- přidruženými psychickými poruchami a celkovým zdravotním stavem dítěte (Hyperka, 2022).

Jedná se např. o:

- sociální neobratnost (zhoršená sociální percepce, problémy s dodržováním obecně platných pravidel a norem chování),
- obtíže v oblasti tzv. exekutivních funkcí (plánování, organizování, řešení problémů, emocionální seberegulace),
- zhoršené vyjadřovací schopnosti,
- obtíže s jemnou i hrubou motorikou a koordinací pohybů,
- problémy se spánkem a další (Hyperka, 2022).

Na vznik a rozvoj ADHD má vliv řada faktorů a vlivů, a to zejména dědičnost a biologické faktory (abnormální fetální vývoj, vývojové poškození a další). Podle dosavadních studií je možné konstatovat, že na vznik a rozvoj ADHD mají primárně vliv dysfunkční geny pro dopaminové receptory, dopaminový a serotoninový transportér a další faktory. Významnou roli sehrávají také aspekty environmentální (Labusová, 2014).

Příčiny vzniku ADHD u dětí nejsou stále zcela jasné. Velmi často se hovoří o drobném difuzním poškození centrální nervové soustavy, které vzniká v období vývoje a zrání centrální nervové soustavy a kdy příčinou může být např. nedostatek kyslíku. Poškození tak vzniká působením různých vlivů v období těhotenství, v době po porodu anebo v raném dětství (Jucovičová, Žáčková, 2015, s. 23).

K dalším příčinám ADHD náleží kromě výše uvedeného např. komplikace při porodu včetně genetických faktorů či kombinací některých faktorů. Lze tedy vymezit tři hlavní příčiny vzniku a rozvoje ADHD, jsou to:

- genetické faktory,
- negativní vlivy v těhotenství či při porodu anebo v době po porodu (rané dětství),
- kombinace různých faktorů (Jucovičová, Žáčková, 2015, s. 23).

Je tedy zřejmé, že příčin ADHD je více a stále nejsou shledány či potvrzeny všechny.

2.1.1 Diagnostika

ADHD lze diagnostikovat, pokud se jedná o déle trvající problematiku, tj. minimálně po dobu šesti měsíců, a je-li přítomna alespoň jedna z poruch, tj. porucha pozornosti, hyperaktivita s impulzivitou. Podle toho je diagnostikována:

- ADHD s převahou poruchy pozornosti, kdy jsou u dítěte s ADHD znatelné výpadky pozornosti, dítě působí jako duchem nepřítomné, má problémy s pamětí, je netrpělivé, vyhýbá se úkolům, je roztržité, nedokáže systematicky pracovat, řešit jednoduché úkoly,
- ADHD s převahou hyperaktivity a impulzivity, kdy dítě je hyperaktivní, impulzivní, přetrvává motorická aktivita, dítě pobíhá, poskakuje, je neklidné, projevuje se vnitřní neklid, zároveň jsou tyto děti velmi rychlé, nutí se při stereotypu, reagují velmi rychle a nepromyšleně, což jim působí problémy v rámci začlenění se do kolektivu,
- kombinovaný typ (ADHD s poruchou pozornosti, hyperaktivitou a impulzivitou) je kombinací dvou předešlých typů ADHD (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 14).

Na diagnostice ADHD se u dítěte podílí řada odborníků (pediatr, psychiatr, neurolog, pedagog a další). Lékařské vyšetření je nutné i z toho důvodu, aby byla vyloučena další případná onemocnění, poruchy a také i za účelem případného posouzení medikace. V praxi se může stát,

že ADHD je zaměněna za nevhodné výchovné vedení v rodině a dítěti s ADHD pak není poskytnuta náležitá péče, což se projevuje špatným začleněním daného jedince do kolektivu, později špatným prospěchem, problémovým chováním a vývoj dítěte se stává velmi nepříznivý (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 16).

Je nutné zmínit, že určit diagnózu ADHD není vůbec snadné, protože symptomy se dle věku, podmínek i situace různí, přičemž mozek dítěte s ADHD funguje velmi charakteristickým způsobem. Diagnózu ADHD stanoví odborníci. Vždy je nutné brát v úvahu různé faktory, které mají na chování dítěte a jeho vývoj vliv. ADHD je vrozený syndrom, který však vzniká a aktivuje se působením nejrůznějších činitelů a vlivů (Minaříková, 2014).

Velmi důležitá je také pedagogická diagnostika. Pedagogové by měli mít alespoň základní znalosti:

- o ADHD,
- o dětech s touto poruchou, tj.
- jak k nim přistupovat,
- jak s nimi komunikovat, ale také
- jak dítě s ADHD v kolektivu ostatních dětí rozpoznat a případně doporučit rodičům odborné vyšetření dítěte (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 16-17).

Dle MKN 10 (Mezinárodní klasifikace nemocí) je „Porucha aktivity a pozornosti“ definována pod kódem F90.0. Jedná se o hyperaktivní dítě s nedostatkem pozornosti, o poruchu či syndrom s hyperaktivitou. Pod kódem F84.4 je definována hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby. Tato porucha je však špatně definovatelná, často je tento syndrom sdružen s dalšími vývojovými opožděními, až už specifickými či globálními. Přidružit se mohou různá jiná onemocnění či poruchy, např. poruchy psychického vývoje (F80-F89, např. poruchy řeči, jazyka, školních dovedností, motorických funkcí a další (ÚZIS ČR, 2023).

Je nutné odlišit ADHD od mentální retardace, od emočních poruch anebo poruch chování či učení. Některé děti mohou reagovat na aktuální stres, mohou procházet psychickou deprivací, vyrůstají v nevhodném a disharmonickém rodinném prostředí, mají špatnou výchovu, zažívají zneužívání, týrání apod. Důkladné odborné vyšetření je tedy velmi důležité, aby syndrom ADHD buď potvrdilo anebo vyloučilo (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 16-17).

Jak je již zmíněno výše, ke klíčovým znakům diagnostiky ADHD náleží symptomy nepozornosti, impulzivitu a hyperaktivitu, ale také další kritéria, a to:

- musí se objevovat často;
- musí být konzistentní s vývojovou úrovní,
- musí se projevit před sedmým rokem života dítěte
- musí mít trvalý ráz,
- musí být pervazivní, tj. všudypřítomné v různých oblastech,
- musí vést k poškození,
- nesmí více splňovat kritéria jiné diagnózy (Ptáček, Ptáčková, 2018, s. 15).

ADHD zcela vyléčit nelze. Postihuje cca 8 % dětí, a to zejména chlapce. Je možné pouze tlumit příznaky a projevy, v některých případech je lékařem nařízena léčba medikamenty. Využívána je psychoterapie a také sociální a výchovná opatření (Ptáček, Ptáčková, 2018, s. 48).

Je tedy zřejmé, že diagnostika syndromu ADHD není jednoduchá, musí být provedena náležitá vyšetření ze strany různých odborníků a podle této diagnostiky, pokud je potvrzena, pak k dítěti přistupovat.

2.2 Dítě s ADHD v mateřské škole

Některé děti nejsou ještě dostatečně vyzrálé a připravené se vyrovnat s nároky, které jsou na ně kladeny v rámci předškolního vzdělávání. Potřebují proto více času a péče k adaptaci a rozvoji svých sociálních a emocionálních dovedností. Jiné děti zase nemají odpovídajícím způsobem vyzrálý nervový systém a potřebný mechanismus ke zvládnutí různých situací. Učitelé v mateřských školách se s těmito problémy u dětí setkávají ve své podstatě jako první, a proto musí tyto problémy včas identifikovat a nalézat vhodné způsoby, jak tyto děti dále rozvíjet a vzdělávat (Minaříková, 2014).

V současné době je možné setkat se v prostředí i základních škol s diagnostikou ADHD, a to stále častěji. Vůči dětem s ADHD je nutná vysoká míra tolerance. V České republice narůstá počet dětí či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, mezi které náleží také děti s ADHD. Tyto děti mají problém s udržení pozornosti, s impulzivitou, neadekvátně reagují

často na různé podněty, situace. Vůči těmto dětem je nutné být velmi tolerantní a všímavý.

Děti s ADHD jsou:

- hůře adaptabilní,
- nejsou flexibilní a jsou
- hůře zvladatelné (Minaříková, 2014).

Některé poruchy mohou být shledány u dítěte v útlém věku, jiné se objevují před nástupem do předškolního vzdělávání či na základní školu. Je tedy velmi důležitá přesná diagnostika, aby bylo možné nastavit vhodnou a efektivní případnou léčbu ADHD, aby byl při práci s dítětem v rámci předškolního vzdělávání zvolen vhodný přístup a komunikace. ADHD se většinou projevuje již při nástupu do předškolního prostředí a vzdělávání, kdy působí danému jedinci problémy v socializačním a adaptačním procesu. Přestup z předškolního vzdělávání do základní školy pak bývá pro dítě s ADHD zlomovým a při nevhodném přístupu v předškolním prostředí velmi problematickým (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 22).

V mateřské škole pracují pedagogičtí pracovníci s odpovídajícím vzděláním, kteří by měli mít znalosti o ADHD, o přístupu k dětem s touto poruchou v rámci předškolního vzdělávání.

2.2.1 Všeobecné zásady výchovy dítěte s ADHD

V předškolním období se projevy ADHD promítají do vývoje dítěte zejména však v motorické oblasti, v oblasti řeči (špatná artikulace, dyslalie či koktavost apod.). Důležitá je zajisté aktivní spolupráce mezi mateřskou školou a rodiči dítěte s ADHD (Procházka, 2014, s. 148).

Klíčová podpora vzdělávání a výchovy dětí s ADHD je vymezena v platné legislativě. Děti s ADHD jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Postavení těchto dětí je vymezeno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon, § 16).

Ve výše uvedeném zákoně je definováno, že *„dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo*

jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“ (Školský zákon, § 16).

Dále je to Vyhláška č. 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Ve snaze snížit administrativní zátěž se písemný informativní souhlas vztahuje pouze na psychologické a speciálně pedagogické služby, které provádí výhradně kvalifikovaný psycholog či speciální pedagog, protože hloubka výše uvedených služeb může výrazně ovlivnit vzdělávání žáků, a to bez ohledu na to, da jsou u nich zjištěny speciální vzdělávací potřeby anebo nikoliv (MŠMT, 2023).

Děti s ADHD mají právo na vzdělávání, jeho obsah, formy a metody musí odpovídat jejich vzdělávacím potřebám a možností. Vhodný přístup k dítěti s ADHD v mateřské škole přispívá ke zdravému vývoji dítěte s ohledem k jeho specifickým potřebám, Klíčovým faktorem je spolupráce rodičů s učiteli v mateřské škole. Je tak možné lépe předcházet některým problémům (Jucovičová, Žáčková, 2015, s. 226).

Výchova dítěte, resp. předškolní vzdělávání a později vzdělávání na základní škole je vymezeno příslušnou legislativou a právními předpisy a vyhláškami.

2.2.2 Možnosti ovlivňování projevů ADHD

Je faktem, že nesprávné výchovné postupy, ať už ze strany rodičů, blízkých či pedagogů v mateřské škole mohou výrazně ovlivnit vývoj dítěte s ADHD. Poruchy pozornosti, hyperaktivity, impulzivity, motoriky a motorické koordinace, poruchy paměti (zejména krátkodobé), percepční poruchy, poruchy myšlení a řeči včetně komunikace a poruchy učení a chování je možné ovlivňovat vhodným přístupem.

Jedná se:

- o výchovné vedení,
- o různé relaxační techniky (např. dechová či jógová cvičení, hudební relaxace a další),
- o farmakoterapii,
- o kognitivně behaviorální terapii (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 55).

Také komunikace s dětmi s ADHD má svá specifika. Přístup k dětem v předškolním vzdělávání a k žákům s ADHD je vymezen právními předpisy MŠMT ČR, jak je již uvedeno výše. Hyperaktivní děti v naší společnosti byly vždy, jen byly označovány různými jinými termíny. S novými poznatky se však měnila jak terminologie, tak také názory na příčiny vzniku této poruchy, na změny ADHD z hlediska vývoje dítěte, rozšiřuje se počet příznaků či projevů ADHD. Na dítě má vždy vliv rodinné prostředí, výchova a také prostředí školy (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 7-8).

Projevy ADHD u dětí v předškolním vzdělávání v mateřské škole mohou být ovlivňovány do určité míry vhodným přístupem tak, aby docházelo ke zdravému vývoji daného dítěte. Důležitá je motivace, empatie, tolerance a porozumění.

2.3 Proces adaptace dítěte s ADHD v mateřské škole

Proces adaptace dítěte s ADHD v předškolním vzdělávání, tedy v mateřské škole, bývá často problémový. V mnoha případech je docházka do mateřské školy omezena z toho důvodu na kratší dobu, na dopoledne anebo jen na některé dny v týdnu, ale také může být odepřena úplně.

Tyto děti:

- mívají problémy také se sebeobsluhou,
- nevydrží u jedné činnosti příliš dlouho,
- mívají nekvalitní a krátký spánek, což ovlivňuje jejich soustředění,
- bývají unavené a
- přidávají se mnohdy další zdravotní problémy (alergie, astma apod.). Větší bývá také úrazovost dětí s ADHD (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 24).

ADHD je vrozená odlišnost podmíněná, kromě jiného, genetickými faktory. I přesto, že hyperaktivita je určitým typem omezení v životě daného jedince, velmi často je rodičům doporučováno, aby se k dětem chovali naprosto běžně a nevyčleňovali je z kolektivu.

Výchova dítěte s ADHD by měla být:

- důsledná až režimová, je vhodné
- vytvořit a nastolit ustálené rituály a postupy, ty poté dodržovat a dítěti tak usnadnit orientaci v čase, z hlediska plnění povinností. Je vhodné
- nastolit pravidla žádoucího chování a případně

- systém odměny a trestu (Hyperka, 2022).

U každého dítěte je nutné podporovat zdravé sebevědomí. Jak v domácím prostředí, tak v mateřské škole by měla být daná pravidla dodržována a plněna. Dítě s ADHD nepotřebuje žádné úlevy oproti ostatním dětem, jen musí:

- některé věci dělat jinak,
- v odlišném tempu anebo
- za jiných podmínek než ostatní děti (Hyperka, 2022).

V případě adaptace dítěte s ADHD na prostředí v mateřské škole je nutné pozornost zaměřit zejména na jeho socializaci. Socializační proces zahrnuje tyto tři vývojové etapy:

- vývoj sociální reaktivity – děti si vytvářejí vztahy k ostatním lidem, ke svému okolí, děti s ADHD se mohou stávat pro své okolí zdrojem potíží různého druhu,
- vývoj sociálních kontrol – schopnost dítěte přizpůsobit se normám a pravidlům stanovených v mateřské škole, dodržovat je. Dítě s ADHD není schopno své chování regulovat, na některé situace reaguje neadekvátně, jeho chování tak může být zdrojem konfliktů mezi rodiči a učiteli,
- osvojení si sociálních rolí – dítě předškolního věku plní postupně sociální role v rodině, v mateřské škole, v kolektivu, což je pro dítě s ADHD často velmi obtížné. K dítěti s ADHD je nutné přistupovat s velkou mírou tolerance (Procházka, 2014, s. 149).

Rodiče včetně pedagogů v mateřské škole by neměli bagatelizovat případné obtíže dítěte s ADHD s vrstevníky, měli by umět naslouchat. Pokud se vyskytnou při práci s dítětem s ADHD v mateřské škole přetrvávající obtíže, pak je nutná spolupráce s rodiči dítěte, vyhledání pomoci odborníka (Hyperka, 2022).

Pokud by děti s ADHD žily na pustém ostrově, pak by neměly s největší pravděpodobností žádné větší obtíže. Ve společnosti, v prostředí mateřské školy, se však musí přizpůsobovat okolnímu prostředí, normám a pravidlům chování, musí zvládat nároky, které jsou na ně kladeny a plnit očekávání jak rodičů, tak pedagogů z hlediska předškolního vzdělávání. Děti jsou tak pod neustálým tlakem, setkávají se každodenně se situacemi, které nedokážou zvládat, zatímco pro ostatní děti se jedná o situace zcela běžné a normální (Minaříková, 2014).

Děti s ADHD řeší a zvládají dané situace svým způsobem, což je pro okolí často neadekvátní, nepřijatelné. Častou příčinou problémů při vstupu dítěte s ADHD do mateřské školy je nejen

- nerovnoměrný vývoj daného jedince s vrstevníky, ale také
- zvýšená efektivita a
- vyšší emocionalita, přičemž u dětí se můžou objevit
- problémy se samoobsluhou, jsou
- těžkopádné, neobratné a neohrabané. Vlivem narušené motoriky, motorické koordinace a impulzivním jednáním je u dětí s ADHD
- vysoká úrazovost, objevují se
- výchovné problémy (Minaříková, 2014).

Je na pedagogovi v mateřské škole a na vhodně zvoleném přístupu k dítěti s ADHD, aby se toto dobře na nové prostředí a kolektiv v mateřské škole adaptovalo. Děti se v mateřské škole učí sociálním dovednostem a chování. Je nutné jim vše vysvětlit, komunikovat s nimi, hravou formou je učit různými dovednostem, které jim umožní také lepší vstup na základní školu (Minaříková, 2014).

Proces adaptace u dítěte s ADHD nemusí být vždy dlouhý či problémový, záleží na každém dítěti, jak tuto zlomovou situaci zvládne, jak dlouho bude adaptační proces trvat, za jak dlouhou dobu se začlení do kolektivu ostatních dětí.

2.4 Pedagogický přístup k dítěti s ADHD v mateřské škole

Významnou roli sehrává u dětí s ADHD jak v domácím prostředí, tak v předškolním vzdělávání:

- motivace a
- adekvátní stimulace (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 24).

Pedagog musí vědět, že tyto děti:

- neudrží pozornost,
- nedokážou se dlouho soustředit na jednu věc,
- reagují opožděně,
- nedokážou poznat, co je důležité,
- často odcházejí od rozdělané práce,
- řeč může být u těchto dětí překotná, nesouvislá, hlasitá, chaotická,
- objevují se také výkyvy nálad, citová nezralost, kdy se všemi těmito a dalšími aspekty musí pedagog pracovat a vytvářet dítěti s ADHD podnětné prostředí, motivovat jej správně (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 24).

V současné době je kladen důraz na spolupráci odborníků (např. psycholog, speciální pedagog, psychiatr, asistent pedagoga a další), kteří o dítě s ADHD pečují. Děti s ADHD jsou často vnímány jako problémové, ale vhodným přístupem k nim v rodině i ve škole lze tato negativa eliminovat či alespoň mírnit. Kritice je podrobován zejména fakt, že jsou do českého prostředí aplikovány přístupy ze zahraničí, což není vždy vhodné s ohledem na odlišné sociokulturní prostředí, výchovné tradice apod. (Jucovičová, Žáčková, 2010, s. 8).

Děti všeobecně by neměly být přetěžovány, zejména pak děti s ADHD. Jedná se jak o:

- fyzické přetěžování, tak o
- neadekvátní psychické nároky (Labusová, 2014).

Zdravé dítě roste dle genetického kódu svých rodičů, zvyšuje se přívod energie, důležitý je pitný režim, dostatek spánku. Děti si rády hrají, a hru je možné využít jako všední povinnost, kdy u her se děti pohybují ve vnějším i vnitřním prostředí, rozvíjí se po všech stránkách. Vhodné je také kreslení, rozvíjení slovní zásoby, řeči, kdy společenské hry přispívají ke společenskému, emočnímu a jazykovému rozvoji. Děti je nutné zaujmout, motivovat, učit je spolupracovat, dělit se apod. (Labusová, 2014).

Přirozenou zábavou či hrou by se neměly pro děti předškolního věku stát technologie, chytré telefony, počítače, tablety apod. Děti předškolního věku potřebují rozvíjet fantazii, tvořivost, a to formou pohádkového světa. Ve fantazii se osamostatňuje poprvé citový život dítěte, rozvíjí se jeho duševní vnímání. Útěchu, povzbuzení k odvaze, statečnosti poskytují pohádky, které jsou neoddelitelnou součástí dětského světa. Pohádky udržují hodnoty, učí děti vnímat

symboly, přiznat své pocity. Dítě předškolního věku vše ještě nechápe, ale přejímá, pozoruje, napodobuje. Dospělí by měli děti chválit, povzbuzovat, podporovat jejich sebevědomí a sebedůvěru (Labusová, 2014).

U dětí s ADHD sehrávají výraznou roli dědičné faktory. Neznamená to však, že výchovné vlivy nemají u těchto dětí žádný význam. Správné a efektivní výchovné vedení vede ke zmírnění obtíží u těchto dětí až na sociální přijatelnou úroveň. Nevhodné výchovné působení však může projevy ADHD u dítěte značně zhoršit. Problémy u těchto dětí mají sice biologický základ, ale neplynou z jeho morálky, charakteru a vůle. Proto je u předškolních dětí s ADHD ze strany učitelů zásadní tolerance a důslednost, citlivý přístup a odpovídající pedagogické působení (Minaříková, 2014).

Neúspěch dítěte s ADHD v mateřské škole nesmí vést ke snižování jeho sebedůvěry, k rezignaci. Každé dítě by mělo zažívat úspěchy, mít pocit jistoty, bezpečí, porozumění okolí. Děti předškolního věku, a to nejen děti s ADHD, je nutné pochválit nejen za dobrý výkon, ale také za snahu. K tomu dopomáhá učitel mateřské školy, který přizpůsobuje činnost dětí tak, aby mohl následně děti chválit. Zejména u dětí s ADHD nepomáhají výčitky, tresty, vynucené sliby. Náprava není věc dobré vůle, ale vhodného přístupu k dítěti s ADHD (Minaříková, 2014).

U dětí s ADHD je nutné navodit situaci, aby se dítě mohlo soustředit, ale úkoly či činnosti musí být přizpůsobeny dítěti, jeho schopnosti udržet pozornost, neboť děti s ADHD ji po chvíli ztrácejí. U těchto dětí je vhodné z důvodů problémů s pamětí využívat předchozích zkušeností, aktivizující formy výuky v rámci předškolního vzdělávání. Je možné využít multisenzoriální přístup založený na zapojení více smyslů dítěte, dítě je nutné častěji kontrolovat (Minaříková, 2014).

Učitelé jsou těmi, kdo má na dítě s ADHD v mateřské škole podstatný vliv, a to také z hlediska střídání činností, přípravy konkrétních aktivit, kdy dítě by mělo každou činnost dokončit. Dítě s ADHD potřebuje ze strany učitelů v mateřské škole více péče a pozornosti nežli ostatní děti. Proto je předškolní vzdělávání těchto dětí náročné, v některých případech je nutná podpora asistenta pedagoga, speciálního pedagoga, kteří pomáhají při komunikaci s dítětem s ADHD, podporují jeho adaptaci v kolektivu apod. (Minaříková, 2014).

V potaz je nutné brát potřeby dítěte s ADHD, stupeň jeho omezení, přizpůsobit mu výuku v rámci předškolního vzdělávání. Důležitá je stále zmiňovaná spolupráce s rodiči dítěte

s ADHD, vzájemná komunikace. Rodiče by neměli mít pocit, že své dítě nezvládají, neměli by být učitelem mateřské školy poučováni. U dětí s ADHD jsou velmi důležité:

- řád – přehlednost v prostorách mateřské školy, což má pozitivní vliv na klid dítěte, na jeho pocit bezpečí,
- jasně stanovená pravidla – jednoznačné, předvídatelné a čitelné prostředí, kdy je vhodné pravidla zpracovat do grafické podoby, aby byla pro dítě s ADHD více přehledná a pochopitelná (strukturování dle ikon, piktogramů při volné hře dětí)
- rituály – každodenní seznámení dítěte s plánem dne, tento plán v průběhu dne dítěti s ADHD připomínat, seznamovat ho s tím, co bude následovat,
- nenálepkovat – negativní „nálepkování“ dětem s ADHD neprospívá, je spíše nutné, aby si uvědomily, že chyby dělá každý,
- práce se třídou – ostatní děti v mateřské škole vnímají negativně, když je pozornost věnována jen některému z nich, děti nechápou různé odlišnosti, a proto je vhodné je naučit, že lidé s odlišnostmi existují a je potřebné je respektovat, brát je takové, jaké jsou,
- rozvoj a soustředění se – eliminace množství různých podnětů, aby se dítě s ADHD mohlo soustředit;
- rytimizace – může se jednat o básničku či písničku, která dokáže signalizovat změnu za určitou činnosti a usnadní tak přijetí řádu a pravidel, která jsou v mateřské škole stanovena,
- oční kontakt – udržování očního kontaktu s dítětem vede k tomu, že dítě učiteli naslouchá (Zormanová, 2019).

Další z možností podpory dítěte s ADHD v mateřské škole jsou kompenzační pomůcky, např.:

- antistresová kostka – kostka o rozměrech 3x3 cm, kde se na každé ze šesti ploch nacházejí jiná tlačítka určená pro odlišný pohyb prstů (tlačítka určená k rolování, mačkání, roztáčení či klikání). Tato kostka zaměstná neposedné ruce dítěte s ADHD a pomáhá mu při zklidnění a rozptýlení při stresu,
- lavadomy (gelové přesýpací hodiny) – přelévání objemu v přesýpacích hodinách působí na dítě s ADHD relaxačně,
- hmatové míčky – využívající se při různých cvičeních na posílení a uvolnění svalů, jsou vyrobeny z příjemného, plyšem potaženého materiálu, dotek pomáhá uvolňovat

napětí v těle, měkkost míčku láká děti k manipulaci, a tím se u nich rozvíjí smyslové vnímání, jemná i hrubá motorika,

- kousák – jedná se o řadu hygienických omyvatelných kousátek určených pro děti, které mají potřebu neustále něco kousat, u dětí s ADHD dochází jejich používáním k lepší soustředěnosti, zmírnění stresu, nápomocné jsou také v logopedii,
- pop it – je to silikonová deska s vytlačenými bublinkami, kdy děti zaměstnávají své prsty tím, že protlačují jednotlivé bublinky na druhou stranu, uvolňují stres, zklidní se,
- navlékej, nečekej! – pravidla hry je možné měnit podle potřeby, aby docházelo k rozvoji obratnosti u dítěte, na jednotlivých kartičkách jsou nakresleny kuličky navléknuté na provázku v různém pořadí, dítě má za úkol tyto kuličky podle zadání navléknout (Zormanová, 2019).

Je možné zvolit některých z přístupů či technik při práci s dítětem s ADHD, tyto přístupy je možné dle situace měnit, pokud daný přístup je neefektivní a pro daného jedince se zdá v průběhu vývoje nevhodný. Existuje řada pomůcek, které lze u dětí s ADHD využít k jejich uklidnění, k soustředění apod.

2.4.1 Role asistenta pedagoga v rámci předškolního vzdělávání dětí s ADHD v mateřské škole

Asistent pedagoga sehrává v předškolním vzdělávání u dětí s ADHD důležitou roli, a to již v procesu adaptace dítěte na nové prostředí. Činnost asistenta pedagoga je definována takto:

„Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, jehož pracovní povinnosti vycházejí zejména ze školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících a souvisejících vyhlášek. Asistent pedagoga je zaměstnancem příslušné mateřské, základní nebo střední školy a působí ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (Asistent pedagoga, 2020).

K tomu, aby mohla mateřská škola pracovní pozici asistenta pedagoga zřídit, musí mít souhlas svého zřizovatele. V oblasti práce s dětmi s ADHD je náplní práce asistenta pedagoga:

- primárně aktivně spolupracovat s učitelem na přímé výchovné a vzdělávací činnosti a napomáhat v komunikaci mezi učitelem a dítětem
- v rámci předškolního vzdělávání má dítě s ADHD v mateřské škole individuální i skupinovou podporu (Asistent pedagoga, 2020).

Vedení mateřské školy rozhoduje, zda pracovní náplň asistenta pedagoga bude spočívat v přímé pedagogické činnosti anebo v nepřímé pedagogické činnosti (příprava na výuku, konzultace s učiteli aj.). Práce asistenta pedagoga by měla vždy probíhat dle instrukcí ze strany pedagoga, jelikož asistent pedagoga není kvalifikován k tomu, aby samostatně výuku připravoval anebo ji dokonce vedl (Asistent pedagoga, 2020).

Je faktem, že role asistenta pedagoga je v českém školství poměrně mladá, neustále se vyvíjí a získává si své opodstatnění v oblasti školství u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, a tedy u dětí s ADHD, zejména pak u těžších stupňů této poruchy.

2.4.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Snahou všech zainteresovaných odborníků, kteří se na výchově a vzdělávání dětí v období předškolního věku dětí, včetně dětí s ADHD podílejí, tkví v předcházení vzniku negativních projevů v předškolním vzdělávání. Nutným předpokladem je aktivní posilování zdravého sebevědomí dítěte, poskytování příležitostí pro jeho interakce, pro jeho zdravý vývoj a rozvoj.

U dětí se v předškolním období vyvíjí:

- sociální reaktivita,
- sociální kontrola i
- hodnotová orientace (RVP pro předškolní vzdělávání, 2021).

Dítě si osvojuje sociální role. Je nutné podporovat jeho osobní spokojenost, pohodu, motivovat jej k učení a poznávání okolního světa. Každé dítě má právo na vzdělání. V posledních letech je kladen důraz na integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým jsou v rámci běžného školství vytvářeny vhodné podmínky pro jejich rozvoj a přípravu do dalšího života (RVP pro předškolní vzdělávání, 2021).

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je podnětem pro práci pedagogů v mateřských školách, a to i z hlediska dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i s dětmi s ADHD.

Analytická část

3 Cíle, výzkumné otázky

Analytická část práce je zaměřena na proces adaptace dítěte s ADHD v mateřské škole, a to z pohledu tří respondentů, tj. učitelek mateřské školy, se kterými je proveden strukturovaný rozhovor včetně strukturovaného a přímého pozorování dítěte s ADHD v mateřské škole.

Cílem této části práce je přiblížit proces adaptace, upozornit na některá úskalí, ke kterým může v mateřské škole při práci s dětmi s ADHD docházet a navrhnout doporučení pro praxi. Velmi důležitým aspektem v procesu adaptace dítěte s touto poruchou je spolupráce pedagogů v mateřské škole a rodičů dítěte s ADHD.

Výzkumná otázka V1:

Na co se nejvíce zaměřují učitelé v mateřské škole v rámci adaptačního procesu u dětí s ADHD?

Výzkumná otázka V2:

Jaká jsou nejčastější úskalí adaptačního procesu u dítěte s ADHD z pohledu rodiče a učitelů mateřské školy?

3.1 Sběrný vzorek

Sběrný vzorek provedeného tvořili tři respondenti z řad učitelů mateřské školy. V rámci kvalitativního výzkumného šetření bylo provedeno kromě rozhovorů s respondenty také přímé pozorování dětí s ADHD v mateřské škole.

Respondenti byli seznámeni s účelem provedení kvalitativního výzkumného šetření, kdy byl udělen souhlas výzkumníkovi ze strany respondentů s rozhovorem k dané problematice, a také souhlas mateřské školy s provedením tohoto výzkumného šetření, s pozorováním dětí, a to zejména dětí s ADHD při výuce v rámci předškolního vzdělávání.

Respondentům byla zaručena anonymita. K rozhovorům s respondenty byla poskytnuta mateřskou školou jedna vhodně zařízená místnost v objektu, bylo umožněno přímé pozorování

dítěte s ADHD při výuce, a to tak, aby ani ono, ani ostatní děti nebyly přítomností výzkumníka rušeny či nějak rozptylovány.

Rozhovory byly zaznamenány na diktafon a přepsány do písemné formy. Z přímého pozorování dítěte s ADHD v mateřské škole v rámci předškolního vzdělávání byl proveden zápis, zpracována přehledná tabulka.

Pozorování se účastnili děti předškolního věku (5 až 6 let), které se připravují postupně na nástup do první třídy základní školy. Tyto děti byly rozděleny do tří skupin, kdy v každé z nich bylo minimálně jedno dítě s ADHD. S dětmi s ADHD po pozorování jejich činnosti a chování poté výzkumník krátce komunikoval. Komunikace proběhla s Adélkou, Janičkou, Karolínkou, Jakubem a Vendou.

Otázky byly dětem kladeny formou hry, básničky, obrázku. Pozorování i komunikace s dětmi byly provedeny nenásilnou a hravou formou.

Strukturované rozhovory byly provedeny se třemi učitelkami mateřské školy:

Respondent 1: učitelka Jitka, 36 let; praxe v mateřské škole tři roky

- v této mateřské škole pracuje teprve krátce, pět let však působila v jiné mateřské škole, zkušenosti s předškolními dětmi má, vystudovala Pedagogickou fakultu na Univerzitě Jana Evangelisty v Ústí nad Labem (s vyznamenáním), tato profese ji velmi baví a naplňuje, nezamýšlí ji v nejbližších letech změnit.

Respondent 2: učitelka Petra, 49 let; praxe v mateřské škole dvacet let

- má bohatou praxi jako učitelka v mateřské škole, má bohaté zkušenosti v rámci výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku, podmínky vzdělání požadovaného na tuto pracovní pozici si doplnila až ve věku 43 let, kdy vystudovala Pedagogickou fakultu na Univerzitě Karlově v Praze, tato profese ji velmi baví a naplňuje, ráda pracuje s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami.

Respondent 3: učitelka Jarmila, 58 let; praxe v mateřské škole třicet dva let

- tato respondentka je již v téměř důchodovém věku a plánuje odchod do předčasného důchodu v šedesáti jednom roce, v mateřské škole pracuje velmi ráda a zodpovědně, má bohaté zkušenosti s předškolním vzděláváním, má vysokoškolské vzdělání.

Všechny tyto výše uvedené respondentky pracují s dětmi předškolního věku, včetně dětí s ADHD. Kvalitativní výzkumné šetření bylo zaměřeno na zjištění okolností ohledně adaptace dětí s ADHD do kolektivu ostatních dětí v mateřské škole v rámci předškolního vzdělávání.

3.2 Metodika, sběr dat

Výzkumné šetření bylo provedeno kvalitativní metodou formou rozhovorů s třemi respondenty a metodou strukturovaného a přímého pozorování dítěte s ADHD v prostředí mateřské školy v rámci předškolního vzdělávání.

Pozorování je jednou z metod a způsobů, jak poznat dění kolem sebe, chování lidí a dozvědět se vše potřebné o nich. Je to jedna ze základních a nejstarších metod sběru dat. Pozorování se provádí v konkrétní situaci, bez zásahu či změny prostředí, ve kterém se daný objekt nachází, vykonává určitou činnost apod. Jinak by získané údaje neměly platnost. Tzv. strukturované pozorování je předem připravené, jsou uspořádány pozorovací systémy, schémata, inventáře. Výzkumník musí vědět, co bude pozorovat a jak. Objekt může být pozorován buď skrytě (objekt o pozorování neví) anebo se jedná o pozorování zjevné, objekt ví, že je pozorován (Hendl, Remr, 2017, s 114).

Přímé pozorování se vyznačuje tím, že není rušivé. Jedná se o výzkumnou metodu sběru dat, která spočívá v pozorování daného subjektu v konkrétní situaci. K pozorování dochází bez zásahu změny prostředí, ale s využitím vizuálních, sluchových a prostorových možností v čase. Výhodou této metody je podchycení nepředpokládaných, netušených momentů či charakteristik a vztahů a proniknutí do větší hloubky individuálních motivací a záměrů jedince. Přímé pozorování je časově náročné, vyžaduje určité schopnosti a dovednosti, např. schopnost adaptace na nové prostředí, zachování nezaujatého postoje, objektivity, vžití se do role apod. Je důležité zvládnout veškeré potřebné nástroje a pomůcky, umět vyhodnotit složitější a

nečekané situace, být schopen na ně přiměřeným způsobem reagovat (Hendl, Remr, 2017, s. 161).

V případě tohoto výzkumného šetření se jedná o metodologii pedagogického výzkumu, což je jednoduchá forma zkoumání, kdy je mapován určitý pedagogický jev, pedagogické zákonitosti, ověřovány jsou jím teoretické poznatky v praxi a jsou na základě jeho výsledků hledána řešení pro praxi. Kvalitativní výzkum je zaměřen na pochopení a porozumění určitému chování, jednání, zkoumá „proč a jak“. Při této formě výzkumu je pracováno s menším vzorkem dat, nejsou používány statistické metody, výzkumník se snaží pochopit zkoumaný subjekt, jeho vnímání světa (Hendl, Remr, 2017, s. 114).

Strukturované rozhovory mají předem připravenou strukturu. Využívány jsou moderní techniky záznamu, a to prostřednictvím moderních technologií. Rozhovor je formou kvalitativního výzkumu. Otázky by měly mít logickou posloupnost, v průběhu rozhovoru a dle jeho vývoje je možné pokládat otázky doplňující. Otázky ani odpovědi respondentů by neměly být dotazovatelem komentovány. Otázky musí být promyšlené, musí vést k odpovědím za účelem zodpovězení výzkumné otázky, musí být věcné, jednoznačné. Není vhodné používat otázky s předem stanovenými možnostmi odpovědi (např. ano/ne/nevím). V takovém případě nemívají odpovědi velkou vypovídací hodnotu (Hendl, Remr, 2017, s. 138).

Stejně tak rozhovor je jednou z metod, které jsou často používané v rámci kvalitativního výzkumu. Oproti např. dotazníku však vyžaduje rozhovor více času, a to podle formy rozhovoru (strukturovaný, nestrukturovaný apod.). Výzkum má jednotlivé etapy, jsou to:

- zvolení téma, co chceme zkoumat,
- stanovení výzkumného problému,
- stanovení proměnných,
- stanovení výzkumných otázek, hypotéz
- sběr údajů či dat,
- analýza a vyhodnocení výsledků výzkumného šetření,
- zodpovězení výzkumných otázek, potvrzení či vyvrácení hypotéz (Hendl, Remr, 2017, s. 156).

V rámci přímého pozorování byly děti rozděleny do menších skupin a v rámci těchto skupin byla jejich činnost a aktivita sledovány a posuzovány, zjištěné údaje byly zaznamenány do přehledné tabulky a následně vyhodnoceny.

3.3 Výzkumné šetření, analýza, vyhodnocení

Provedené výzkumné šetření ukázalo, že k dětem s ADHD je přístupováno v dané mateřské škole s dostatkem porozumění, pochopení a empatie.

V rámci strukturovaných rozhovorů byla pozornost výzkumníka zaměřena již na konkrétní problémové oblasti u dětí s ADHD v prostředí zkoumané mateřské školy. Jedná se o nejmenovanou mateřskou školu XY.

Těchto rozhovorů se zúčastnili tři předem vybraní pedagogové mateřské školy, kterým byly kladeny následující otázky. Zde je provedena jejich interpretace, analýza a zhodnocení odpovědí respondentů výzkumníkem.

Otázka 1: Jak se dítě dokáže začlenit do kolektivu a jak se chová k ostatním dětem?

Pedagogové se shodli ve většině případů na tom, že vždy záleží na stupni ADHD u daného dítěte, na jeho osobnosti a není proto vhodné, a ani možné, se na tuto problematiku dívat jednostranně. V mateřské škole se nacházejí děti z různého rodinného prostředí, s různou výchovou, které nemají ani již v předškolním věku velký problém začlenit se do kolektivu ostatních dětí. Při nástupu do mateřské školy však všechny děti s ADHD v této mateřské škole problém s adaptací na nové prostředí a své vrstevníky měly.

Dle názoru respondentů je velmi důležitá systematická a individuální práce s dětmi s ADHD, kdy se daří bez problému tyto děti do kolektivu začlenit. Některé děti s ADHD jsou více „aktivní“, bývají výbušné, hlučné, impulzivní, mnohdy reagují neadekvátně s ohledem na danou situaci, ale to pro dané okolí, nikoli podle sebe a svého uvážení.

Při určitých činnostech bývají děti s ADHD dle názoru respondentů klidné, tiché, neprůbojné a v kolektivu ostatních dětí se mnohdy více neprojeví. Mají mezi dětmi jednoho až dva kamarády, s ostatními dětmi se příliš nebaví, nehrají si s nimi. Mnohdy si vystačí samy.

Je tedy zřejmé, že dítě s ADHD se dokáže do kolektivu ostatních dětí a do prostředí mateřské školy adaptovat. Tuto skutečnost a délku a bezproblémový proces adaptace daného dítěte ovlivňuje řada faktorů. Záleží na individualitě každého jedince, ale také výraznou měrou na rodinném prostředí a přípravě dítěte na prostředí mateřské školy již v domácím prostředí. Jak uváděli respondenti, spolupráce s některými rodiči dítěte s ADHD by mohla být na lepší a na intenzivnější úrovni. V některých případech se respondenti setkávají s nízkou mírou informovanosti rodičů o syndromu ADHD, o přístupu ke svým dětem s ADHD.

Otázka 2: Domníváte se, že jsou děti s ADHD převážně impulzivní, nepozorné apod.?

I v případě této odpovědi vypovídali respondenti, že se jedná o každé dítě individuálně. Je nutné přihlížet k věku dítěte s ADHD, ke stupni ADHD. Každé dítě je originál, individualita, každé se projevuje odlišným způsobem, reaguje jinak na určité podněty. Jistě, většina dětí je impulzivních a neustále „v pohybu“, avšak pozornost a soustředění se dá i u těchto dětí odpovídajícím způsobem usměrňovat a rozvíjet.

Proto pedagogové využívají nejrůznější hry a metody rozvoje pozornosti a soustředění u těchto dětí a v předškolním věku je již naprosto běžné, že děti s ADHD např. u hry či u jakékoli jiné činnosti, které se účastní a která je zajímavá, vydrží delší dobu, což je hodnoceno pedagogy pozitivně. Respondenti upozorňovali na fakt, že je nutný individuální přístup, protože na každé dítě platí něco jiného.

Děti s ADHD po určitém čase dotazování respondenti lépe poznají, zjistí, co na ně platí, čím je uklidní, co je zajímavá apod. a podle toho pak dokážou usměrňovat i negativní projevy daného dítěte s ADHD.

Je možné konstatovat, že i děti s ADHD dokážou být po určitou dobu soustředěné, klidné, vyrovnané, je však nutné k nim přistupovat s jistou dávkou tolerance a porozumění.

Otázka 3: Jak je vhodné, dle Vašeho názoru, pracovat s dětmi s ADHD v mateřské škole, aby vše probíhalo bez problému a děti zde byly šťastné a spokojené, dobře se adaptovaly?

Respondenti uváděli, že je nutné nastolit dětem s ADHD, a to včetně ostatních dětí, daná pravidla a řád, dohlížet na to, aby tyto byly důsledně dodržovány. Je důležité, aby v herně byl přehled, příjemné prostředí, které navodí pocit klidu, bezpečí. Děti s ADHD vyžadují dle odpovědí respondentů naprosto čitelné, jednoznačné a předvídatelné prostředí. Proto v

mateřské škole XY zpracovávají pravidla do grafické, a to velmi jednoduché podoby, která je pro děti s ADHD lépe srozumitelná a líbí se také ostatním dětem.

Tato pravidla či řád jsou umístěny ve třídě (herně) na viditelném místě, a to tak, aby je děti měly neustále před očima. I hry mají pevně nastavená pravidla, protože volná hra u dětí s ADHD vede ke zbytečnému chaosu, zvyšuje u nich neklid, tyto děti se nedokážou plně soustředit a vznikají tak naprosto zbytečné konflikty a problémy.

Respondenti dále zmiňovali, že je nutno přistupovat k dětem s velkou dávkou trpělivosti, vyzařovat klidný přístup. Děti s ADHD za své chování nemohou, nejsou zlé, ani nevychované, ale žijí s ADHD s tím, jako se ony musí přizpůsobovat kolektivu ostatních dětí, tak by se jejich okolí mělo jistým způsobem přizpůsobit také jim, snažit se jim porozumět. Proto je nutná tolerance a nikoli odsuzování, proto je nutné vymýtit veškeré předsudky a mýty o ADHD.

Dle slov respondentů bývá práce s dětmi s ADHD velmi náročná, je proto nutné využívat strukturované činnosti, umožnit těmto dětem krátké přestávky, pohyb, zapojit více smyslů. Nutná je pravidelná relaxace, odpočinek, zklidnění.

U dětí s ADHD je nutné opakovat pokyny, a to i při hře, protože hra děti baví, zaujme je a v danou chvíli děti přestávají vnímat své okolí, neposlouchají. Pokud je daná činnost zajímavá, mnohdy se od ní nedokážou odpoutat. Proto je žádoucí jim pokyny a pravidla neustále opakovat. Pokud dítě „neslyší“, učitelka se jej dotkne, pohladí jej a pokyny opět zopakuje.

Dle slov respondentů pomáhá také informace předávat těmto dětem nikoliv jen slovně, ale také za pomoci kartiček či obrázků i pexesa, protože ty vnímají děti s ADHD mnohem lépe. V okamžiku, kdy děti vykonají zadané činnosti správně, je více než žádoucí je pochválit a tím je motivovat k další činnosti. Dle názoru respondentů není vhodné pochvalou a oceněním šetřit. Každé dítě si chce ve své podstatě dokázat, že za něco stojí a že má tudíž svojí „cenu“, že ob stojí v kolektivu ostatních dětí. Proto je nutná opakovaně, i za malé drobnosti, pochvala.

Na základě rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že u dětí s ADHD je možné vysledovat dosti velké pokroky, které jsou patrné primárně v rozvoji jejich sociálního chování. Při nástupu do mateřské školy se totiž běžně stává, že děti jsou impulzivní, výbušné a mnohdy zcela nezvladatelné, což se postupně, dle názoru respondentů, zlepšuje.

Děti s ADHD si zvykají postupně na kontakt se svými vrstevníky, jsou začleňováni do kolektivu, rozvíjí se u nich soustředění a další schopnosti a dovednosti. U každého dítěte s ADHD je však adaptační proces v prostředí mateřské školy individuální. Je důležité, aby se děti s ADHD naučily se svými vrstevníky vycházet, komunikovat s nimi. U předškolních dětí je patrné, že jsou schopny déle pracovat v rámci skupin s ostatními dětmi, při kterých jsou střídané v určitých časových intervalech sedavé a pohybové činnosti.

Další část výzkumného šetření proběhla metodou přímého pozorování, a to z těchto určujících hledisek:

Chování dítěte s ADHD při aktivitách probíhajících v rámci předškolního vzdělávání:

V každé ze tří vytvořených skupin dětí bylo minimálně jedno dítě s ADHD. Pozorování bylo zaměřeno na jeho chování, na zvládání zadaných úkolů, ale také na přístup učitele mateřské školy. Pozorování bylo krátkodobé a přímé. Výzkumník do určité míry očekával, že děti s ADHD budou pobíhat kolem, budou zbrklé a impulzivní, hlučné, což je uváděno v odborné literatuře v rámci ADHD, jeho projevů a je bráno jako typické pro děti s ADHD.

Ve dvou z těchto tří skupin se však nacházely děti, které se s velkým zaujetím a rády do veškerých aktivit, které pro ně učitelka připravila, s nadšením zapojily, plnily veškeré úkoly, které jim byly zadány stejně jako ostatní děti. Po celou dobu se i děti s ADHD dokázaly do určité míry soustředit na zadanou činnost, avšak v další ze tří skupin bylo dítě, které běhalo neustále kolem, nezajímalo se, co učitelka dětem sděluje, ani o zadané úkoly, které mají plnit.

Poté byla dětem ve skupinách puštěna pohádka, při jejím pozorování některé děti s ADHD tiše seděly, sledovaly pohádku, která je zaujala

Jedno z pozorovaných dětí s ADHD bylo ve třídě velmi aktivní, avšak ostatní děti se mu nevyhýbaly a měly ho rády, hrály si s ním, i když bylo vnímáno jako „zlobivé“ a „dělalo to, co by se dělat nemělo“. Tomuto dítěti (chlapec) dělá problém se soustředit a při zadaných úkolech neustále pobíhá kolem stolu, vrtí se, má tendence od zadané práce odbíhat. Pozoruje spíše ostatní kolem sebe a nesoustředí se na to, co má dělat, ostatní děti tak občas velmi ruší.

Je velmi zajímavé, že jakmile se výzkumník ocitnul ve třídě a děti pozoroval, právě děti s ADHD byly těmi prvními, které si jej všimly, neustále jej z dálky pozorovaly, avšak kontakt s výzkumníkem jinak nenavázaly.

Na základě získaných informací a poznatků v rámci zpracování teoretické části práce výzkumníka některé děti s ADHD překvapily dle očekávání právě z hlediska projevů a chování dětí s ADHD tak, jak jsou popisovány v odborné literatuře. Je to však zřejmě dáno také stupněm syndromu ADHD u daného jedince, příp. výchovou v rodině a dalšími faktory.

Začlenění dítěte s ADHD do kolektivu vrstevníků v mateřské škole:

Další z oblastí, která byla v rámci strukturovaného pozorování zkoumána, bylo začlenění dítěte s ADHD do kolektivu ostatních dětí v mateřské škole. Každé dítě je jedinečnou osobností, a také děti s ADHD jsou každé jiné. Každé se zapojuje do kolektivu vrstevníků různým, jiným způsobem. Některé z těchto dětí nemá s adaptací na nový kolektiv žádný problém, jiné je naopak nejisté, z kolektivu vyčnívá, má problém se začlenit.

Bylo pozorováno, že jedno z dětí s ADHD (chlapec, 6 let) byl velmi plachý, s ostatními dětmi vůbec nekomunikoval, jako by se jich bál. Jiné dny však již v kolektivu pracovat dokázal, s ostatními dětmi se bez problému bavil, plnil přidělené úkoly a komunikoval taktéž s učitelkou. Je možné konstatovat, že dítě s ADHD je schopno se do kolektivu ostatních dětí začlenit, ale záleží to také z velké míry na jeho momentálním rozpoložení, náladě.

Jedno z dětí s ADHD se do kolektivu nedokázalo zapojit, neustále vyrušovalo, bylo dokonce vulgární, chovalo se hlučně a neustále vykřikovalo, rušilo ostatní děti. Často musel tedy zasáhnout asistent pedagoga anebo učitel, který se dítě snažil usměrnit a zároveň ostatním vysvětlil, jak by se měli ve třídě chovat.

Bylo možné vysledovat, že učitel nikdy nemluvil konkrétně o daném dítěti, ale vždy se ostatním dětem snažil ozřejmit, jak se mají chovat např. v okamžiku, kdy se někdo chová „hlasitě“ v autobuse anebo v tramvaji apod. Jen tak se děti učí zvládat krizové situace i mimo mateřskou školu.

Při pozorování bylo dále zjištěno, že děti s ADHD se účastní všech aktivit stejně jako ostatní děti, mají snahu se do kolektivu začleňovat. Všechny děti musí vědět, co se ve třídě děje, co mají dělat a osobně se všech aktivit účastnit. Učitelé, ale také asistenti pedagoga, se na děti snažili působit vždy pozitivně, stanovili jasná pravidla, která platí pro všechny a je nutné je dodržovat.

Přístup k dětem s ADHD byl vždy individuální, přátelský. Na dobré úrovni se v mateřské škole projevila spolupráce mezi učitelem a asistentem pedagoga.

Typické projevy dětí s ADHD v kolektivu v mateřské škole při předškolním vzdělávání:

Pozorování dětí v mateřské škole v rámci kvalitativního výzkumného šetření bylo zaměřeno také na typické projevy dětí s ADHD. Po příchodu do třídy (herny) všechny děti seděly u stolu a dělaly si svojí práci, činnost, která jim byla učitelem zadána. Jednalo se o kreslení. Dítě s ADHD (chlapec, 5 let) seděl u stolu a kreslil, avšak když se mu něco nepodařilo vytvořit, začal se vztekat, byl negativně naladěný, pěstmi bouchal do stolečku, vyjadřoval se i vulgárně, vykřikoval, měl vztek, který nedokázal ovládnout.

Poté vstal, protože kreslit už nechtěl, šel za další skupinkou dětí, která si hrála s hračkami – děti stavěly z kostek most. Tento chlapec se k hrajícím dětem chtěl připojit, ale děti ho od sebe odháněly, a to z obavy, že by jim hraní překazil, narušil. Jedno z dětí však chlapce vzalo za ruku a šlo s ním stavět o kousek dále jiný most z kostek. Toto dítě s ADHD si vydrželo s kostkami hrát, bylo zaujato touto činností asi deset minut. Po této době se však začal se stavebnicí kolem sebe ohánět, všechny kostky kolem sebe rozházel, a proto byl napomenut učitelkou, která ho několikrát musela usměrnit.

Dítě s ADHD první výtky učitelky neuposlechlo. Za chvíli šly děti na zahradu, když se tento chlapec opět začal vztekat při oblékání, resp. obouvání bot. Je možné konstatovat, že chování daného dítěte s ADHD bylo po celou dobu výuky nezvladatelné, rušivé pro ostatní děti a pro učitele velmi náročné, neboť ten se musí věnovat nejen ostatním dětem, ale speciálně také dětem s ADHD a jejich mnohdy pro ostatní nepříjemným projevům. V těchto případech je ztížena adaptace v prostředí mateřské školy jak pro samotné dítě s ADHD, tak pro ostatní děti v kolektivu a působí rušivě v rámci předškolního vzdělávání.

Z pozorování je tedy zřejmé, že k hlavním projevům či příznakům dětí s ADHD náleží (jak je uváděno v odborné literatuře):

- neschopnost udržet dlouhodobě pozornost,
- projevy neklidu,
- neadekvátní reakce na určitou situaci, činnost,
- nesystematická a chaotická činnost.,
- neposlechnutí pokynů učitele či asistenta pedagoga,

- náladovost, vztek, vyrušování ostatních,
- obtížná komunikace s ostatními,
- nedostatek trpělivost,
- neschopnost dokončit zadané úkoly.

Pozorováním bylo dále zjištěno či potvrzeno, že pro ostatní děti ve třídě je často velmi obtížné smířit se s tím, že se v jejich kolektivu nachází někdo, kdo neustále vyrušuje, zlobí, nechová se vhodně apod. Děti předškolního věku nechápu, že se jejich vrstevníci s ADHD chovají tak, jak se chovají a proč. Proto musí pedagogové v mateřské škole děti učit, že jsou mezi lidmi určité odlišnosti, poruchy, které je nutné brát v potaz a respektovat je. A děti také učit vzájemně si pomáhat, spolupracovat, a to i přes určité odlišnosti.

Rozvoj soustředění u dětí s ADHD v předškolním vzdělávání:

Pozornost byla z tohoto hlediska věnována rozvoji soustředění dětí s ADHD. Bylo zjištěno, že v případě dětí s ADHD mají učitelé snahu eliminovat množství podnětů, díky tomu se pak dítě s ADHD dokáže lépe soustředit. Děti jsou při každé činnosti povzbuzovány, podporovány, chváleny, aby byly schopné věnovat se dané činnosti delší dobu, aby se soustředily a byly zároveň také k dané činnosti motivované.

U dětí s ADHD je možné pozorovat, že u žádné z činností příliš dlouho nevydrží a odchází dělat činnost jinou. Motivace je tedy velmi důležitou součástí předškolního vzdělávání nejen u dětí s ADHD, ale i u ostatních dětí v mateřské škole. Učitelé využívají k podpoře soustředění různé hry apod., aby co nejdéle děti s ADHD i ostatní zaujaly a motivovaly k další činnosti.

Při provedeném kvalitativním výzkumném šetření metodou pozorování proběhla poté také komunikace s dětmi s ADHD, kdy odpověděly tyto děti na jednoduché otázky formou hry, říkanek apod. Nejprve byla pozornost zaměřena na aktivity dětí v mateřské škole v rámci výuky, zda je činnosti připravené učiteli mateřské školy zaujaly, baví je, zajímají se, kladou dotazy apod.

Jednou z činností byla např. hra „Tichošlápci“, na dotaz, zda se dětem tato hra líbí, odpovídaly tyto kladně. Tato hra spočívá v tom, že děti chodí po třídě potichu a na pokyn učitele se změní najednou v tzv. stádo „dupajících slonů“. Hra je mezi dětmi velmi oblíbená, dochází při ní k rozvoji soustředění, a to zejména u dětí s ADHD.

Bylo zjištěno, že děti mají v oblibě hry a činnosti, při kterých je hodně pohybu, naopak činnosti, při kterých musí být v klidu, např. sedět a kreslit, dělat různé výtvarné činnosti, nejsou pro děti až tak zajímavé. Je tedy nutné pohybové hry a cvičení střídát s klidnějšími činnostmi, aby se děti nenudily, ale aby změny i vítaly.

Jak bylo dotazováním dále zjištěno, děti s ADHD docházejí mezi ostatní děti v mateřské škole rády, rády si zde hrají a hrají si s nimi (dle jejich slov) i paní učitelky. Čas strávený v mateřské škole si děti s ADHD užívají, jsou spokojené, mají rády ostatní děti, a to některé více, jiné méně. Na dotaz, koho mají děti rády nejvíce, označily většinou učitele anebo jedno či dvě děti v kolektivu.

Je zřejmé, že děti s ADHD mají mnohdy problémy se zapojením se do kolektivu ostatních dětí, že si většinou rozumí jen s některými z nich. Je to ale na druhou stranu dáno také ostatními dětmi, jejich výchovou a přístupem k ostatním tak, jak jsou k tomu vychovávány v rodinné prostředí, svými rodiči, zda je rodiče učí druhým pomáhat apod.

Výzkumníkovi bylo v rámci přímého pozorování umožněno zadat dětem jednoduché úkoly v podobě her a komunikovat s nimi, tj. zda si myslí, že dané úkoly zvládnou, jak by je provedly apod. Např. při kreslení se výzkumník dítěte zeptal, zda ještě dokáže nakreslit jiné obrázky či vybarvit složitější kresby, než co v dané chvíli nakreslil. Bylo zjištěno, že činnosti jako je kreslení, vybarvování, lepení či tvoření u stolečku nejsou u dětí s ADHD příliš oblíbené.

Děti s ADHD mají sice snahu u těchto činností vydržet co nejdéle, ale brzy je přestane bavit a na daný dotaz výzkumníkem odpověděly, že už kreslit nechtějí a další obrázek již nevytvoří. Je to dáno spíše tím, že tyto děti potřebují dostatek pohybu a sezení u stolečku a tyto „klidné“ činnosti je příliš neuspokojují a nevyhovují jim. Je to z důvodu nedostatečné schopnosti udržet pozornost, být delší dobu v klidu.

Výzkumník se dále snažil ověřit si, do jaké míry udrží děti s ADHD oční kontakt. Když si děti hrály, výzkumník k nim přistoupil a ptal se jich na jednoduché věci (např. o počasí), Děti s ADHD sice odpovídaly, ale nebyly schopny oční kontakt udržet, zdály se roztěkané, oční kontakt neměly snahu udržovat.

Analytická část práce byla zaměřena na proces adaptace dítěte s ADHD v mateřské škole, a to z pohledu tří respondentů, tj. učitelek mateřské školy, se kterými byl proveden strukturovaný

rozhovor. Dále bylo provedeno přímé pozorování dítěte s ADHD v mateřské škole při různých činnostech v rámci předškolního vzdělávání.

Cílem této části práce bylo přiblížit proces adaptace, upozornit na některá úskalí, ke kterým může v mateřské škole při práci s dětmi s ADHD docházet a navrhnout doporučení pro praxi. Velmi důležitým aspektem v procesu adaptace dítěte s touto poruchou je spolupráce pedagogů v mateřské škole a rodičů dítěte s ADHD. Byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Výzkumná otázka V1: Na co se nejvíce zaměřují učitelé v mateřské škole v rámci adaptačního procesu u dětí s ADHD?

Odpověď: Učitelé mateřské školy se zaměřují v rámci adaptačního procesu zejména na individuální potřeby dětí s ADHD, na klidný a empatický přístup k danému dítěti a také na spolupráci s rodiči těchto dětí.

Výzkumná otázka V2: Jaká jsou nejčastější úskalí adaptačního procesu u dítěte s ADHD z pohledu učitelů mateřské školy?

Odpověď: K největším úskalím adaptačního procesu u dítěte s ADHD náleží jednak sám stupeň ADHD, ale také je to rodinné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a v neposlední řadě je to nedostatek empatie, nesprávný přístup a další faktory, které mohou adaptační proces výrazným způsobem znesnadnit (nesprávný výchovný přístup v rodině, nezáměr o dítě s ADHD a další).

Analýza a vyhodnocení:

Na základě provedeného kvalitativního výzkumného šetření formou strukturovaných rozhovorů a přímého pozorování je možné konstatovat, že v mateřské škole XY probíhá adaptační proces u dětí s ADHD velmi dobře. Pedagogové s nimi pracují velmi systematicky a ohleduplně, což vede k pozitivním výsledkům nejen v rámci adaptačního procesu, ale také z hlediska předškolního vzdělávání jako takového a z hlediska přípravy na vzdělávání na základní škole.

Děti jsou jedinečné osobnosti se svými kladnými i zápornými stránkami, s různými charakterovými vlastnostmi, s různou odlišností, a to zejména v případě dětí s ADHD, které bývají neklidné, do určité míry nepředvídatelné, impulzivní. K dětem s ADHD je nutné přistupovat s určitými pravidly a řádem, vyžadují individuální přístup.

Na základě pozorování dětí s ADHD a jejich chování a reakcí v kolektivu ostatních dětí v mateřské škole XY a na základě rozhovorů s respondenty, tj. s pedagogy z mateřské školy je možné konstatovat, že pedagogové se snaží pracovat s těmito dětmi s pochopením, kdy v potaz vždy berou jejich individuální potřeby a schopnosti či dovednosti.

Pedagogové v mateřské škole tak dětem pomáhají nalézt cestu, jak se se svojí odlišností, tj. s ADHD vyrovnat, rozvíjet silné stránky jejich osobnosti, přispívat ke zdravému vývoji a rozvoji těchto dětí, a to za úzké spolupráce s rodiči dětí.

Během přímého pozorování dětí s ADHD a rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že tyto děti se dokážou v prostředí mateřské školy adaptovat, začlenit se do kolektivu vrstevníků. Záleží také na přístupu pedagogů i ostatních dětí, jak děti s ADHD mezi sebe přijmou, jak pedagogové pracují s ostatními dětmi a jsou jim schopni určitou odlišnost, kterou ADHD přináší, dětem vysvětlit, aby ji pochopily.

U některých dětí s ADHD se mohou vyskytovat další přidružené poruchy či onemocnění. Klíčovou rolí sehraávají z hlediska adaptace dětí s ADHD na prostředí mateřské školy zejména pedagogové, kteří aktivně napomáhají překonávat problémy, které z poruchy ADHD v každodenním životě vyplývají a spolu s nimi se radují z jejich sebemenších pokroků a úspěchů.

Jsou to právě pedagogové, kteří se s příznaky ADHD u dětí setkávají jako první. Z pozorování dětí s ADHD vyplynulo, že ne každé dítě je impulzivní, zbrklé či přehnaně aktivní. U téměř všech dětí bylo vyzorováno, že se nedokážou příliš dlouho soustředit na zadané činnosti, i když u předškolních dětí vlivem systematické a velmi dobré práce s nimi se i tato doba soustředění značně prodlužuje, což je pozitivní zjištění a velká zásluha pedagogického sboru mateřské školy XY.

Dále je možné konstatovat, že učitelé věnují dětem s ADHD, a také ostatním dětem, maximální pozornost a snaží se jim proces adaptace v mateřské škole co nejvíce ulehčit a usnadnit. V okamžiku, kdy byli učitelé tázáni na to, jak k těmto dětem v praxi přistupovat, aby byly co nejvíce šťastné a spokojené, pak tito konstatovali, že klíčovým elementem je zde vždy individuální přístup, trpělivost, pečlivost a pochopení.

Na děti s ADHD není možné dívat se „skrze prsty“, ale naopak je nutné pochopit, jak ztížený start do života dětí s ADHD mohou mít či mají, což platí nejenom v předškolním vzdělávání

v mateřské škole, ale také následně při jejich nástupu na základní školu. Učitelé znají zásady práce s dětmi s ADHD, snaží se v praxi efektivně implementovat a postupovat v souladu s nimi teoretické poznatky, praktické zkušenosti.

Vždy uplatňují vřelý, laskavý a klidný přístup, který musí být důsledný – jsou nastavena naprosto jasná pravidla, která jsou od dětí vyžadována. To práci s dětmi s ADHD značně zefektivňuje a usnadňuje. Je zřejmé, že na procesu adaptace dítěte v mateřské škole má syndrom ADHD zásadní vliv a tuto adaptaci ztěžuje. Je nutné mít neustále na paměti, že ADHD není nemoc, kterou by bylo možné zcela vyléčit a odstranit ji. ADHD ovlivňuje život daného jedince po celý život.

Je možné konstatovat, že cíle výzkumného šetření byly naplněny, výzkumné otázky byly na základě provedeného výzkumného šetření zodpovězeny.

3.3.1 Návrhy a doporučení pro praxi

Z výše uvedeného je možné navrhnout tato opatření či doporučení pro praxi:

- zintenzivnění spolupráce s rodiči v rámci adaptačního procesu dítěte s ADHD v prostředí mateřské školy,
- větší informovanost rodičů dítěte s ADHD o poruše ADHD samotné včetně přístupu k těmto dětem v rodinném prostředí,
- větší informovanost pedagogů v rámci práci s dětmi s ADHD v mateřské škole v rámci předškolního vzdělávání,
- hledání nových přístupů a metod práce s dětmi s ADHD v předškolním vzdělávání,
- snažit se o zintenzivnění spolupráce s nadřízenými orgány, zřizovateli, s úřady v rámci tvorby legislativy v oblasti předškolního vzdělávání u dětí s ADHD,
- přehodnotit počty dětí v mateřských školách, a to včetně počtu dětí s ADHD v předškolním vzdělávání, tj. navýšit množství a kapacitu mateřských škol a nikoli snižovat počty dětí v mateřských školách, a dětí s ADHD, na jejich úkor,
- navýšit počet pedagogů v předškolním vzdělávání a speciálních pedagogů či asistentů pedagoga včetně zajištění jejich dalšího vzdělávání v návaznosti na změny ve společnosti, v oblasti školství, z hlediska výsledků výzkumů ADHD apod.
- nepřetěžovat pedagogické pracovníky vyšším počtem dětí s ADHD nežli max. jedno dítě s ADHD ve třídě, je tak možné věnovat větší péči a pozornost danému dítěti

s ADHD a zamezit tak, aby se při větším počtu dětí s ADHD ve třídě zhoršila kvalita předškolního vzdělávání ostatním dětem,

- pedagogové by neměli být zahlcováni přílišnou byrokracií a přípravou v rámci předškolního vzdělávání, měli by se věnovat práci s dětmi, základní příprava a podklady, např. pracovní listy a další by měly být v kompetenci pracovníků MŠMT, mnohdy zbytečné papírování se děje na úkor výchovy a vzdělávání dětí v mateřských školách,
- vhodné také je přizvat v pravidelných intervalech některého z rodičů dítěte s ADHD do předškolního zařízení, naslouchat jeho případným podnětům a připomínkám, muselo by se tak však dít takovým způsobem, aby přítomnost rodiče nenarušovala výuku a průběh dne v mateřské škole,
- zintenzivnit počet vzájemných setkání rodičů dětí v mateřské škole, realizace společných akcí či projektů, kde si i rodiče dětí s ADHD mohou vyměnit své poznatky, zkušenosti,
- je také možné uvažovat o podpoře vzájemných návštěv dětí s ADHD do rodin ostatních dětí a naopak, seznámily by se tak lépe děti i rodiče dětí, což je možné také v rámci společných akcí z hlediska volnočasových aktivit mimo předškolní vzdělávání,
- realizace kurzů pro pedagogy v mateřských školách v rámci dalšího vzdělávání s tematikou ADHD a s tím souvisejícími tématy.

Je však zřejmé, že některá z těchto doporučení či návrhů v rámci procesu adaptace dítěte s ADHD v prostředí mateřské školy by vyžadovalo značné úsilí ze strany nejen samotných pedagogů, rodičů dětí s ADHD, ale také vedení mateřských škol, a to včetně dalších institucí, které by daly na základě jejich podnětů a připomínek impuls k případným změnám v legislativě.

Z hlediska poruchy ADHD jsou prováděny stále nové výzkumy, které přinášejí další poznatky o této poruše (syndromu), na jejichž základě jsou hledány vhodné a efektivní přístupy k dětem s ADHD v předškolním vzdělávání. Ty pak také ovlivňují či mohou ovlivnit přístup k těmto dětem na základních školách, později i na dalším stupni vzdělávání, a tím také pozitivně ovlivnit jejich budoucí život, jejich bezproblémové uplatnění se v zaměstnání, na trhu práce, v partnerských vztazích.

ZÁVĚR

Děti se syndromem ADHD, resp. sama ADHD je dnes často diskutovaným tématem jak v řadách odborné, tak i širší veřejnosti. Přesto se zdá, že v informovanosti o této poruše pozornosti spojené s hyperaktivitou je stále nedostatek poznatků a informací a rodiče dětí s ADHD sami často tápou a neví, jak ke svému dítěti přistupovat, jak jej vychovávat, jak s ním komunikovat.

Mnohdy jsou děti s ADHD okolím nesprávně vnímány jako nevychované, rozmazlené, rozpustilé, zlobivé, co neposedí na jednom místě. Nechápu, že se jedná u dítěte o poruchu pozornosti spojenou s hyperaktivitou, o poruchu jak pro dítě samotné, tak pro jeho rodinu a okolí obtížnou. Dá se říci, že tento syndrom dítěte je určitou zkouškou či výzvou pro jejich rodiče.

Děti s ADHD vyžadují individuální přístup, problémy mohou, a často mají, také při adaptaci na prostředí mateřské školy v rámci předškolního vzdělávání. Nutná je včasná diagnostika, zvolení vhodného způsobu výchovy v rodině a také v neposlední řadě vhodný přístup pedagogů v mateřské škole a později také v rámci základního vzdělávání.

Tato bakalářská práce se zabývala procesem adaptace hyperaktivního dítěte v prostředí mateřské školy, kdy bylo provedeno kvalitativní výzkumné šetření formou přímého pozorování a strukturovaných rozhovorů s vybranými respondenty, na jejichž základě je možné konstatovat, že ne vždy a ve všech situacích a při všech činnostech vykazuje dítě s ADHD vždy příznaky impulzivity, vzteku, nevhodné či problémové chování, emoční labilitu a další, které jsou danou poruchou zapříčiněny.

Rešerší dostupných odborných a dalších relevantních zdrojů byly zjištěny informace a poznatky o ADHD, o vlivu rodiny na výchovu dítěte s ADHD, o přístupu pedagogů v rámci předškolního vzdělávání těchto dětí a byly vysvětleny další související pojmy a aspekty k danému tématu této práce.

S dětmi s ADHD je nutné pracovat systematicky, nastolit jasná pravidla, která budou děti vnímat, chápat je a řídit se jimi. Přístup pedagogů v mateřské škole při práci s dětmi s ADHD je velmi důležitý, měl by být založený na vysoké míře tolerance, empatie a porozumění. Jedná se o profesi velmi náročnou, zvláště když je nutné věnovat se v průběhu předškolního

vzdělávání nejen samotnému žákovi s ADHD, ale i ostatním dětem a vytvářet příznivé klima uvnitř mateřské školy pro všechny žáky, příznivé podmínky pro jejich další vývoj a rozvoj.

Srovnáme-li získané informace a poznatky z odborných literárních a ostatních relevantních zdrojů s výsledky analytické části práce, pak je možné konstatovat, že praxe potvrzuje v mnoha aspektech teoretická východiska, a to nejen z hlediska procesu adaptace dítěte s ADHD v prostředí mateřské školy, ale i v dalších aspektech.

Je však nutno přihlížet ke skutečnosti, že ke každému dítěti, a zejména pak k dítěti s ADHD, je nutné přistupovat v předškolním vzdělávání v mateřské škole individuálně, na základě stupně syndromu ADHD, dle potřeb daného dítěte, dle jeho zralosti, věku.

Ani pro rodiče není lehké vychovávat dítě s ADHD, ale úzkou spoluprací s pedagogy v rámci předškolního vzdělávání v mateřské škole je možné získat vzájemně mnoho podnětů, inspirace a motivace v přístupu k dítěti s ADHD.

Z výsledků výzkumného šetření je možné vyvodit, že práce s dětmi a jejich adaptační proces na prostředí mateřské školy v nejmenované mateřské škole XY probíhá velmi dobře. Pedagogové se dětem s ADHD věnují individuálně, snaží se vytvářet podnětné a motivující prostředí pro všechny děti.

Děti s ADHD se poměrně dobře začleňují díky citlivému a empatickému přístupu pedagogů do prostředí mateřské školy, i když u každého dítěte probíhá adaptační proces různě dlouhou dobu, s méně či více závažnými problémy. Velký vliv má také výchova a přístup v rodině a příprava na předškolní vzdělávání v mateřské škole také v rodinném prostředí.

Pedagogové cítí uspokojení s dobře vykonanou prací a mají radost z každého, byť i sebemenšího úspěchu svých svěřenců, zvláště pak dětí s ADHD. Mohou vidět v rámci své profese pokroky u těchto dětí, jejich úspěšné začleňování se do kolektivu vrstevníků, v rámci rozvoje jejich schopností a dovedností.

Děti s ADHD dokážou po určité době udržet pozornost, dokážou vykonávat veškeré zadané úkoly, potřebují však specifický přístup, a to z hlediska své poruchy, jejich příznaků a projevů, které mohou v mnoha případech narušovat prostředí mateřské školy, vyrušovat ostatní žáky. Je na pedagogy, aby některé problémové a složité situace řešil vhodným způsobem, klidným přístupem, aby děti byly chváleny, aby získávaly dostatek sebedůvěry.

Vstup do mateřské školy je přípravou na pozdější vstup do školy základní. Je zlomovým okamžikem nejen v životě samotného jedince s ADHD, respektive i každého dítěte, ale také pro jeho rodinu, blízké. Pedagogové jsou profesionálové, kteří umí zvolit ke každému dítěti, a zejména pak k dítěti s ADHD vhodný přístup, motivovat jej správným způsobem a připravit je na vstup do základní školy, kde pracují s těmito dětmi pedagogové v rámci základního vzdělávání. U některých dětí se tak děje jak v předškolním, tak v základním vzdělávání za pomoci a podpory asistenta pedagoga.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3008-0.
2. HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
3. HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha: Grada, 2016. ISBN 80-247-1424-8.
4. JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Máme dítě s ADHD: rady pro rodiče*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5347-8.
5. MICHALOVÁ, Zdeňka a Alžběta KRATOCHVÍLOVÁ. *Sociální dovednosti v mateřské škole: aktivity k minimalizaci nevhodného chování v předškolním věku a posilování sociálních dovedností*. Ilustroval Martina FOJTŮ-PESCHKOVÁ. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3361-1.
6. PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4451-3.
7. PTÁČEK, Radek a Hana PTÁČKOVÁ. *ADHD - variabilita v dětství a dospělosti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-2930-8.
8. RIEF, Sandra F. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807367-728-2.
9. ŽÁČKOVÁ, Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Nepozornost, hyperaktivita a impulzivita: zápory i klady ADHD v dospělosti*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0204-4.
10. Co je to ADHD? *Hyperka – předškolní klub pro hyperaktivní děti* [online]. 2022 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <http://www.hyperka.eu/adhd>
11. Zákon MŠMT ČR č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů ČR*. 2004.
12. LABUSOVÁ, Eva. Předškolní období. *Šance dětem* [online]. 2014 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/predskolni-obdobi>

13. MINAŘÍKOVÁ, Lenka. Dítě s ADHD v mateřské škole. *Metodický portál* [online]. 2014 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/7993/DITE-S-ADHD-V-MATERSKESKOLE.html>
14. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Vyhláška č. 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., [online], 2023, [cit. 2022-09-02]. Dostupné z WWW: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/vyklad-vyhlasiky-c-72-2005-sb-o-poskytovani-poradenskych-1>
15. Náplň práce. *Asistent pedagoga* [online]. 2020 [cit. 2022-05-01]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/asistent-pedagoga/napln-prace>
16. PLECEROVÁ, Veronika. Předškolní období. *SZSCB* [online]. České Budějovice, 2013 [cit. 2022-02-20] dostupné z [:https://www.szscb.cz/wpcontent/uploads/2016/11/vy_32_inovace_ps5-pl-15.pdf](https://www.szscb.cz/wpcontent/uploads/2016/11/vy_32_inovace_ps5-pl-15.pdf)
17. RVP PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2021 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-vseobecne-vzdelavani>
18. ZORMANOVÁ, Lucie. Inspirace pro práci s dětmi s ADHD v mateřské škole. *Metodický portál* [online]. 2019 [cit. 2022-02-26]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/22055/INSPIRACE-PRO-PRACI-S-DETMIS-ADHD-V-MATERSKE-SKOLE.html>
19. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, MKN 10[online]. 2023[cit. 2023-09-12]. Dostupné z WWW: <https://mkn10.uzis.cz/?term=hyperaktivita&limit=10&page=1&sort=2>
20. Zakonyprolidi.cz, Školský zákon,[online] 2023[cit. 2023-09-12]. Dostupné z WWW: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

SEZNAM ZKRATEK

ADHD - Attention deficit hyperactivity disorder (porucha pozornosti s hyperaktivitou)

aj. - a jiné

apod. – a podobně

cca – přibližně

cm – centimetr

č. – číslo

ČR – Česká republika

kg – kilogram

LDE – lehká dětská encefalopatie

LMD – lehká mozková dysfunkce

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

např. – například

s. – strana

Sb. – Sbíрка

tj. – to je

tzn. – to znamená

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ivana Nedělková

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Proces adaptace hyperaktivního dítěte na prostředí mateřské školy

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 10

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Klára Eliášková, Ph.D.

Příloha číslo 1

Práce předškolních dětí s ADHD

Adélka, 6 let

- vytvořila poletujícího draka v podzimních oblacích z materiálu dostupných ve školním zařízení

Jakub, 5 let

- nakreslil podle předlohy podzimní strom s úrodou, úrodu ztvárnil červenými jablky

Venda, 5 let

- v zátíší podzimních barev jsou zvýrazněna tuší jablíčka

Karolínka, 6 let

- je manuálně zručná a dle předlohy vytvořila ježka nesoucí jablko, má radost z toho, že může něco tvořit

Janička, 6 let

- dužnina jablka vytvořená dle vlastní fantazie

